

2. Выготский Л. С. Мышление и речь // Собр. соч.: В 6-ти т. Т. 2. Проблемы общей психологии / Под ред. В. В. Давыдова. – Москва: Педагогика, 1982. – 504 с.

3. Загнітко А. Тлумачний словник сучасної української мови / А. Загнітко, І. Шукіна. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2009. – 960 с.

4. Крицький В. М. Формування художньо та дидактично доцільних знань у процесі роботи з музичними творами / В. М. Крицький: метод рекомендації. – Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 20 с.

5. Олексюк О. М. Музично-педагогічний процес у вищій школі / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – Київ : Знання України, 2009. – 123 с.

REFERENCES

1. Beh, I. D. (2003). *Osobystisno-orientovaniy pidhid: Teoretyko-tehnologichni zasady. Ch.1.* [Personality-oriented approach: theoretical and technological principles]. Kyiv.

2. Vygotski, L. S. (1982). *Myshlenie i rech.* [Thinking and speaking]. Moscow.

3. Zagnitko, A., Schukina, I. (2009). *Tlumachniy slovník suchasnoyi ukraýinskoyi movy.* [Interpretative dictionary of contemporary Ukrainian language]. Donesk.

4. Krytski, V. M. (2004). *Formuvannia hudozhnio ta dydaktychno dotsilnyh znan u protsesi roboty z muzychnymy tvoramy [metod.*

rekomentatsiyi]. [Formation of artistically and didactically appropriate knowledge in the process of working with musical works]. Nishyn.

5. Oleksyuk, O. M., Tkach, M. M. (2009). *Musychno-pedagogichny proces u vyshchij shkoli.* [Musical-pedagogical process in high school]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БОНДАРЕНКО Анжеліка Володимирівна

– кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: методика диригентсько-хорового навчання у вищій школі, формування особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BONDARENKO Anzhelika Volodymyrivna

– Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Methods of Musical Education, Singing and Choral Conducting, Krivyi Rih State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: methods of conducting and choral training in higher school, formation of professional identity of future music teacher profile.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2019 р.

УДК 373.2.015.31:74

ЖИТНИК Тетяна Сергіївна

– кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
<https://orcid.org/0000-0003-2250-7251>
 e-mail: zhytnik_tetiana@mdpu.org.ua

МЕТОДИКА ПРОЛОНГОВАНОЇ ПІДТРИМКИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА В ХУДОЖНЬО-ТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Художня активність у дітей старшого дошкільного віку визначається індивідуально. Безумовно, природні художньо-творчі задатки у художньому вихованні відіграють головну роль, однак без систематичного мотивування художньо-творчої активності їх розвиток сповільнюється. Для дитини головне полягає в «умінні малювати», але важливішим є – правильне ставлення до творчої діяльності.

Розв'язання цієї проблеми лежить у психологічній площині. Дитина «не може малювати» не тому, що «не вміє», а тому, що сформувався хибне уявлення про те, якою повинна бути її робота, що потрібно передати власний емоційний світ, показати в ній своє бачення того чи іншого образу. Багато запитань дитячої творчості виникають не стільки від відсутності відповідної образотворчої грамоти, скільки від невміння розпорядитися своїми власними здібностями.

Причини можуть бути різними: невпевненість у своїх силах, страхи, що «не так, як треба», масове мистецтво, що пропонує певні стандарти, шаблонність мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя розвитку художньо-творчої активності дитини закладено А. Бакушинським, Д. Богоявленською, О. Дяченко, О. Савенковим. Методичним аспектам проблеми творчого розвитку дітей у дошкільних навчальних закладах присвячено дослідження Г. Беленької, Н. Гавриш, Т. Поніманської, В. Рагозіної та інших. Значущість засобів мистецтва і мистецької діяльності для стимулювання творчої активності особистості розкрито в дослідженнях з педагогіки мистецтва (О. Комаровська, О. Рудницька та інші). Різним аспектам проблеми художньо-творчої активності дошкільників присвячено роботи С. Зирянової, Н. Зубарєвої, Л. Любарської та інших; використання потенціалу образотворчої діяльності дітей у виховному процесі дошкільних навчальних закладів (Н. Голота, О. Дронова, Г. Сухорукова, Л. Янцур).

Мета статті – опис методики пролонгованої підтримки індивідуального творчого самовираження кожної дитини під час створення нею оригінального образу засобами живопису у художньо-творчій діяльності; розгляд основних блоків організації пролонгованої підтримки, методів та форм роботи під час художньо-творчої діяльності старших дошкільників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна підтримка з боку педагога є обов'язковою, але з урахуванням емоційності старшого дошкільного віку, індивідуальності бачення світу дитиною, неповторності інтерпретації та перенесення на аркуш образів особливих, не завжди зрозумілих, проте, які мають право на існування. З цього приводу Н. Гавриш пише: «Індивідуальні творчі прояви дітей у створенні художніх образів залежать від віку дітей, їхніх нахилів та інтересів, від виду творчої діяльності. Вихователь має створити оптимальні умови для їх розвитку» [1, с. 45].

Сучасні науковці (Н. Голота, О. Дронова, О. Половіна, Г. Сухорукова, Л. Янцур) наголошують на тому, що заохочення дитини треба практикувати на всіх етапах творчого процесу. Педагог, таким чином, на думку авторів, передає впевненість у собі, заохочує до створення нового

продукту, виражає довіру до дитини [4].

Методика передбачає блоки організації пролонгованої підтримки індивідуального творчого самовираження кожної дитини під час створення нею оригінального образу засобами живопису у художньо-творчій діяльності. Робота в цьому напрямі зосереджується на концентрації уваги дитини на пошуку оригінального втілення ідеї, спонуканні до імпровізування й розкриття нею власних можливостей використовувати свій стиль та манеру виконання. Важливим було зосередження уваги дітей на використанні декоративних елементів або деталізації (деталізація передбачала певний ступінь розробленості сюжету, зображення тощо, що на завершальній стадії роботи мало підкреслювати характер персонажів, виявляти індивідуальність автора). Важливу роль у цьому відіграла кваліфікована участь викладача, що полягала в обережному навіюванні дитині віри в свої сили, в коректному консультуванні-«підказках» щодо вибору способів реалізації задуму; враховувалося, що дитина дістає задоволення від самої діяльності та від кінцевого продукту цієї діяльності.

Усі блоки методики впроваджувалися не послідовно, а одночасно. Для цього було розроблено *цикли творчих занять*, як от: заняття-фантазування (малювання небувальщини, малюнок сновидінь); заняття-гра (малюнок-казка, асоціативне малювання, образний малюнок); малюнок-експериментування (спонтанний малюнок); трансформація натурної постановки.

Серед сукупностей дисциплін образотворчого циклу визначаємо композицію (станкову) – навчальний предмет, що вивчає закономірності образотворчого мистецтва та їх прояви. *Основними розділами цього предмету є: тематичне малювання; малювання «небувальщини»; малювання снів; асоціативне малювання; малювання на основі екскурсії; малювання казок.*

Метою тематичного малювання є формування творчого методу та практичного алгоритму в роботі над сюжетною композицією. Тематичне малювання дає можливість сформувати активну пізнавальну позицію у розумінні закономірностей образотворчого мистецтва та успішно застосовувати їх у творчості; розвивати творчу уяву, художній смак і художньо-образне мислення. У процесі малювання тематичної композиції особливого значення набуває формування у дітей старшого

дошкільного віку вміння втілювати образи персонажів в оригінальну живописну композицію. Особливої уваги потребує розвиток художньо-творчої уяви, формування самостійності під час вибору сюжетної лінії в тематичному малюванні. Мало малюнків, у яких непомітний ідейний зв'язок між зображуваними предметами. Головною причиною такого явища можуть бути декілька чинників. По-перше, дитина перебуває під впливом масової культури, поясненням такого зображення можуть бути коментарі: «Я бачив по телевізору», «Я читав у журналі», «Мені говорили, що треба не так» тощо. По-друге, дитина має певні страхи, невпевненість, тривожність, що обов'язково вплинуть на сюжет композиції. Тематична композиція буде блідо виглядати і під час заміни тематичного завдання практично не зміниться. Пояснення при цьому такі: «Я не вмію», «Я не знаю», «Я ніколи такого не вчив», «У мене не вийде» тощо. За активного знайомства з виражальними можливостями живопису, підтримки викладача композиція стає більш цікавою, з'являється рух, дія та оригінальність.

Крім цього, в тематичному малюванні прагнемо не лише «вивільнення» творчої енергії дитини або виявлення рівня її художніх здібностей, а й намагаємося обережно керувати освітнім процесом. Із цією метою, у процесі знайомства з творами мистецтва, використовуємо основні закономірності загальної композиції, такі, як: симетрія, асиметрія, контраст, нюанс, домінанта, акцент тощо. Слід звернути увагу на виразність образу та оригінальність його відтворення. Матеріал необхідно подавати дітям у доступній для них формі. Не можна відокремлювати закони мистецтва від законів природи, навпаки, викладач повинен висвітлювати цей зв'язок на конкретних прикладах. Пропонуємо розглядати роботи митців, які у своїх творах використовують цей композиційних засіб. Під час спостереження діти пояснюють як вони розуміють поняття «ритм», характеризують виражальні засоби: «Які кольори використав митець, щоб відтворити ритм?», «Прямі чи хвилясті лінії використані? Як вони спрямовані – горизонтально або вертикально?», «Чим відрізняються роботи митців, де статична та динамічна композиції?» та інші питання. Дітям пропонуємо намалювати роботу, в якій буде використаний ритм як засіб композиції. Тему дитина обирає самостійно, але для тих дітей, які не знають із чим у них асоціюється ритм,

пропонуємо намалювати «Танок диких людей», «Коні, які біжать». Самостійний пошук ідеї та задуму – це прояв художньо-творчого самовираження у процесі зародження і створення художнього образу.

Малювання небувальщини – це один із улюблених художньо-творчих завдань для дітей 5–6 років. Діти цієї вікової категорії з великим захопленням виконують подібного роду завдання, оскільки воно нагадує гру. Для виконання такого завдання рекомендуємо використовувати *техніку колажу, аплікації, фотомонтажу з елементами домальовування*. Під час створення композиції за уявою знайомимо дітей із ефектом використання деталізації та декоративних елементів. Під час розглядання робіт діти розповідають про те, що намальовано, якими засобами досягнуто успіху: «Які головні персонажі?», «Як їх відображено, які декоративні елементи використані?», «Чому використані ті чи ті виражальні засоби?», «Які б використали ви, щоб відтворити той чи інший образ, покращити його?» тощо. Такі заходи впливають на розвиток художньо-творчого самовираження, діти більш упевнені під час створення фантастичних композицій; сприяє розумінню важливості емоційного ставлення автора до художньо-творчої діяльності, оригінальності та самостійності під час створення художнього образу. Зауважимо, що зацікавленість у дітей старшого дошкільного віку викликають незвичні та фантастичні теми. Пропонуємо такі теми: «Кавунове місто», «Фантастичні звірі», «Фантастичний пейзаж», «Родина глеків» тощо. Якщо дитина бажає намалювати свою тему, ми підтримуємо таку ініціативу.

Малюнок сновидінь – малювання дітьми на основі власних сновидінь, що надзвичайно розширює діапазон та глибину їхньої художньої фантазії. У той же час, малюнок власних сновидінь є частиною терапевтичних засобів для дітей на основі арт-терапії. Діти 6-ти років надзвичайно відверті у своїх художніх висловлюваннях, оскільки емоційно відкриті для оточення. Пропонуємо певну умовну тематику снів, призначену, насамперед, для дітей, які «не знають», що малювати. Після таких занять дитина дуже швидко здобуває практичні навички, її роботи стають більш сміливими, органічними, цікавими, емоційними, оригінальними.

Асоціативне малювання формує у дитини образне мислення. Види мистецтва взаємозбагачуються, і подібний синтез дуже

важливий для розвитку дітей 5-7 років. Асоціативне малювання, засноване на синтезі різних видів мистецтва, вимагає від викладача ретельної розробки режисури заняття і його відеоряду. Головне завдання – зрозуміти, що закони мистецтва єдині, тільки їх мова вираження різна.

Малювання на основі екскурсії – найактивніша форма занять. На окрему увагу заслуговує такий прийом, як *фотоетюд*. Не завжди у дитини є можливість відобразити побачене під час екскурсії у вигляді *замальовок*, та і часу для цього обмаль. Гарною допомогою і альтернативою *замальовок* у роботі дитини можуть стати *фотознімки*. Дитина старшого дошкільного віку ще не здатна робити ескіз. Якщо і виконує завдання з ескізування, то вона не вмєє перенести його на основний формат, виконуючи при цьому абсолютно іншу композицію. Так само дитина не здатна на «друге дихання», тобто на тривале виконання композиції. Наприклад, на одному занятті почати композицію, а закінчити на наступному. Причиною такого явища може бути нездатність дитини до регенерації своїх відчуттів. Таке завдання умовне, воно скоріш покликане забезпечити позитивну мотивацію на наступне заняття, але використання цих ескізів та *замальовок* має свій вплив на образну виразність під час відтворення художнього образу або сюжету. Пропонуємо використовувати *замальовки* як *матеріал* для створення нової композиції: «Я люблю своє місто», «Тварини нашого краю», «Старі вулички нашого міста». У процесі художньо-творчої діяльності за темою дитина створює зовсім нову композицію, але враховує елементи ескізу, що виконала під час екскурсії.

Малювання на тему казок є частиною загальної педагогічної концепції «композиції» і своїм змістом доповнює її. Казки мають важливе значення для формування розумового і психічного розвитку дитини старшого дошкільного віку. Казки – це ідеалістичний світ, що діти проєктують на реальне життя, за допомогою казок діти пізнають добро і зло, моделюють своє ставлення до навколишнього світу.

Серед видів образотворчого мистецтва є живопис, що вивчає закономірності роботи кольором у натурному малюванні. Як вид натурального малювання, він є провідним предметом відносно рисунка. Причиною цього явища є образне мислення дитини. Їй ще дуже складно «відокремлювати» колір від предмета, вона вважає роботу в тоні заняттям менш цікавим, ніж роботу в кольорі, адже

світ ми бачимо у фарбах. Тому схилиємося до версії про «перевагу» живопису над рисунком, що є однією з характерних вікових особливостей для художньої праці дітей старшого дошкільного віку. Живопис із природи як композиційне письменництво, основним завданням якого є робота з кольором, формування певної колористичної гармонії. Своім змістом живопис із природи допомагає розкрити зміст художньої ідеї, задуму, максимально точно відтворити візуальну гармонію приховану в природі. Тому натурна постановка для живопису повинна бути ретельно продуманою, мати яскраво виражений емоційний заряд і бути вмотивованою для дитини.

Композиція в малюванні з природи у старшому дошкільному віці істотно відрізняється від композиції тематичного малювання. Дитині 5-6 років притаманне малювання предметів на рівні сприймання очей. Малювання з інших ракурсів для неї складне, оскільки знання дошкільниками перспективи ще не достатні. Намагаючись урахувати явища зображувальної перспективи, діти старшого дошкільного віку можуть відчувати складнощі, тому що їх просторове мислення не достатньо розвинене. Діти 5-6 років, малюючи по природі, зображують її, ніби дивлячись на предмети згори, але горизонтальна площина є завжди. Ще однією важливою особливістю малювання з природи у старших дошкільнят є масштабність композиції. Нерідко дитина, малюючи по природі, свідомо збільшує розміри предметів до такої міри, що вони можуть сягати країв аркуша або виходити за його межі. Найімовірніше, такий «стиль» малювання відображає бажання дитини передати точний розмір або масштаб сприйнятого. Наприклад, при малюванні натюрморту дитина може намалювати всі предмети, що є в постановці, або зобразити тільки деякі з них. Інколи діти старшого дошкільного віку малюють те, що знаходиться поза натюрмортом (стіни, тумби, драпірування, інші натюрморти), залежно від сприйнятого.

Важливою ознакою дитячого малювання є незатуленість предметів. Цікаво те, що дитина старшого дошкільного віку, незважаючи на своє місце і ракурс предмета, завжди малює так, ніби сидить перед натюрмортом, не затуляючи предмети один одним. Відстань між предметами дитина може варіювати сама. Пропонуємо враховувати особливість зображення дитиною деяких предметів у тематичному

малюванні (наприклад, тарілка, фрукти тощо) – дитина малює, ніби дивлячись на них згори, інші предмети постановки (глечики, пляшки, драпірування) вона малює так, ніби дивиться прямісінько на них. Коментарі викладача про те, що деякі предмети не видно, або видно частково, дитина ніби ігнорує. Справа в тому, що в 5-6 років, а в деяких випадках і пізніше, діти вважають затулювання предметів власною помилкою (якщо предмет заходить один на одного, вийде «негарно», «неправильно»). Такий феномен існує через психофізіологічні особливості старших дошкільнят, у яких когнітивні процеси (уява, сприйняття, мислення) мають особливе специфічне навантаження. Це пояснює, чому дитина старшого дошкільного віку малює не з натури, а по натурі, тобто те, що вона знає про цей предмет, а не те, що вона бачить, дивлячись на нього. Особливість розвитку сприйняття дає змогу дитині побачити те, що інша дитина могла не зафіксувати у пам'яті. Цей момент пояснює суб'єктивне бачення та відтворення сприйнятої натури. Навіть коли дитина «послухає» викладача і намалює так, як той підказує, подальша робота з натури буде мати ту ж таки «помилку». Одним із цікавих прийомів під час малювання, характерних для дітей старшого дошкільного віку є переміщення або заміщення предметів. Дитина, яка малює натюрморт, може сміливо поміняти місце розташування одного предмета на інше. Цей факт підтверджує припущення, що дитина дошкільного віку малює по натурі предмети, що розглядала перед тим, як почати малювання. Головне для дитини в цей час – відображення сприйнятого, передусім, за допомогою кольору та форми. Місце розташування має другорядне значення.

Трансформація натурної постановки також проходить крізь усю часову структуру змісту завдань. Це завдання принципово відрізняється від завдання натурного малювання, оскільки дитина самостійно формує кольорову співвіднесеність (колорит) у своїй роботі. Під час трансформації натурної постановки рекомендуємо обмежувати палітру до трьох кольорів. Обмежена палітра кольорів, як доводить практика, сприяє концентрації уваги дитини на виконанні завдання композиції. Під час такого завдання дітям пропонують наступні проблемні ситуації: «Намалюйте натюрморт, використовуючи тільки ахроматичні кольори», «Замініть усі теплі (холодні) кольори, що є у натюрморті, холодними (теплыми)», «Перетворіть яскравий

натюрморт на старий», «Намалюйте так, щоб наш натюрморт був декоративний» тощо. Завдання можуть змінюватися залежно від мети викладача: закріпити уявлення про засоби виразності, розвивати уяву та асоціативне мислення тощо.

Композиція (декоративна) – навчальний предмет із вивчення певних закономірностей композиційних проявів у декоративно-прикладному мистецтві. У той же час її назва дещо умовна, адже за програмою діти роблять не тільки ескізи декоративної композиції, але і сам виріб. У запропонованій низці завдань діти знайомляться з такими методами декоративної композиції, як: трансформація, стилізація, формоутворення; з окремими видами художнього ремесла (петриківський розпис), вчать створювати орнаментальні композиції, використовують техніку колажу і фроттажу.

Використання декоративних елементів та орнаментальної фактури композиції в малюнку застосовуються дітьми впродовж дошкільних років. Відсутність таких уявлень призводить до труднощів під час емоційного відтворення художнього образу. Діти, через недостатність уявлень про можливості декоративних елементів та деталізації, можуть відтворити художній образ не повною мірою: «Щось мені тут не вистачає», «Я б хотів щось ще тут намалювати, але не знаю, що тут підійде» тощо. Елементи малюнка нагадують звичайні геометричні фігури та лінії, що примітивно передають основні характеристики та ознаки зображуваного предмета.

В оцінюванні кінцевого результату, переглядаючи дитячі роботи, педагог тактовно вказує на переваги та недоліки кожної роботи. Заохочується також обговорення разом із дитиною виразальних засобів, за допомогою яких вона відтворила тему та завдання. Важливо з розумінням ставитися до поглядів самої дитини, а також до її невдач. Бажано за будь-якої можливості спонукати дитину до дії, зацікавлювати новими завданнями, оскільки метою образотворчого мистецтва, на наш погляд, є орієнтир на становлення гармонійної особистості, розкриття її творчого потенціалу, індивідуальності, а не просто робота над технікою малювання. Слід зауважити й на тому, що старший дошкільник ще не здатний реально і конструктивно оцінювати результат своєї праці, тому будь-яке зауваження з боку педагога на адресу його роботи сприймається дитиною як образа. Педагог та батьки

«повинні розуміти мотиви дитячої творчості для того, щоб адекватно ставитися до її продукту, обговорювати, давати оцінку» [4, с. 184]. Такий стан речей дуже ускладнює підбір об'єктивних критеріїв оцінювання художньої праці дітей старшого дошкільного віку. В оцінюванні робіт старших дошкільнят спираємося на положення загальної методики роботи з дітьми цієї вікової категорії, згідно з якими оцінка художньої праці старшого дошкільника повинна мати динамічний і позитивний характер.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, малювання дитини є одним із головних чинників її гармонійного розвитку, в основі якого – підсвідомий акт для «вивільнення творчої енергії». Але слід ураховувати, що на тлі системних занять практичні навички дитини швидко формуються так, як того хоче сам педагог. Це дає можливість говорити про те, що викладач не повинен бути тільки спостерігачем над «вивільненням творчої енергії» дитини, оскільки освітні заклади зацікавлені у цілеспрямованому формуванні свідомого підходу до навчання. У роботі зі старшими дошкільнятами процеси розвивального навчання порівняно з чітко сформульованими завданнями навчання є домінуючими. Але для дітей старшого дошкільного віку вони мають рекомендаційно-ознайомлювальний характер. Водночас у роботі з дітьми старшого дошкільного віку освітні процеси не повинні превалювати над розвивальними, тому викладач має бути вкрай обережним у виборі методів, надаючи перевагу ігровій формі занять.

Перспективним напрямом для подальших розвідок визначено творче самовираження дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами в умовах створення інклюзивного простору та організації інклюзивної освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гавриш Н. В. Розвиток мовленєвотворчої діяльності в дошкільному дитинстві: дис. доктора пед. наук: 13.00.02 / Наталія Василівна Гавриш. – К.: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2002. – 438 с.
2. Житнік Т. С. Механізм формування художньо-творчої самоактивності у старших дошкільників засобами живопису / Т. С. Житнік // Науковий вісник МДПУ: Серія: Педагогіка. – Мелітополь: Вид-во «Мелітополь», 2014. – Вип. 13. – С. 136–141.

3. Житнік Т. С. Формування естетичної свідомості у дитини під час сприймання образів оточуючого середовища / Т. С. Житнік // Проблеми екологічного та соціально-правового розвитку Азово-Чорноморського регіону: Збірник статей. – К.: Міленіум, 2013. – С. 148–164.

4. Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур Л. А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі [за заг. ред. Г. В. Сухорукової]. – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 376 с.

REFERENCES

1. Havrysh, N. V. (2002). *Rozvytok movlyenyevotvorchoyi diyal'nosti v doshkil'nomu dytynstvi*. [The development of speech creative activity in pre-school childhood]. Kyiv.
2. Zhytnik, T. S. (2014). *Mekhanizm formuvannya khudozhn'o-tvorchoyi samoaktyvnosti u starshykh doshkil'nykiv zasobamy zhyvopysu*. [The mechanism of formation of artistic and creative self-activity in senior preschool children by means of painting]. Melitopol.
3. Zhytnik, T. S. (2013). *Formuvannya estetychnoyi svidomosti u dytyny pid chas spryymannya obraziv otocuyuchoho seredovyshcha*. [Formation of aesthetic consciousness in a child during the perception of images of the environment]. Kyiv.
4. Sukhorukova, H. V., Dronova, O. O., Holota, N. M., Yantsur, L. A. (2010). *Obrazotvorche mystetstvo z metodykoi vykladannia v doshkilnomu navchalnomu zakladi*. [Fine Art with teaching methods in kindergarten]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЖИТНИК Тетяна Сергіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: мистецька педагогіка, інклюзивна освіта.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZHYTNIK Tetyana Sergiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Social Work, Social Pedagogy and Preschool Education, Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: artistic pedagogy, inclusive education.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2019 р.